

- Elektroničko nasilje
- Budite korak ispred

Maslo

mali savjeti za lakši odgoj

4

MASLO – mali savjeti za lakši odgoj
Elektroničko nasilje • Budite korak ispred (4)

Autori:

Suzana Telar, Tomislav Križanić

Urednica: Lidija Tomljenović Kovačić

Grafičko oblikovanje: Domagoj Kovačić

Nakladnik i nositelj autorskih prava:

Novi svijet, udruga za djecu i mlade

Sisak, Trg grada Heidenheima 1

Naklada: 1000 primjeraka

ISBN: 978-953-46405-0-0

Sisak, ožujak 2025. godine

Ovaj dokument izrađen je uz financijsku podršku Ministarstva demografije i useljeništa. Sadržaj ovog dokumenta u isključivoj je odgovornosti Korisnika i ni pod kojim se uvjetima ne može smatrati kao odraz stajališta Ministarstva demografije i useljeništa.

Novi svijet
udruga za djecu i mlade

Ministarstvo demografije
i useljeništa RH

Dragi roditelji,

pozdrave vam upućujemo na tradicionalan način – otisnut na papiru, a poruka koju šaljemo odnosi se na poticaj za dodatno informiranje o opasnostima koje vašem djetetu prijete s ekrana mobitela, tableta ili računala. Pomažemo vam da moguće elektroničko nasilje nad vašim djetetom prepoznate, reagirate na vrijeme i na taj način spriječite djetetove tjeskobe, strahove, tuge...

Djeca ove nove Alfa generacije rođena su zajedno s društvenim mrežama koje su sastavni dio njihovih života. Ova generacija želi sve odmah, nema strpljenja, često ni razumijevanja za druge, socijalne vještine su im loše, a emocionalno su jako osjetljivi. Velik izazov za vas roditelje, zar ne?

Zato vas motiviramo na učenje kako biste bolje upoznali njihov svijet interneta, društvenih mreža, igara. Budite korak ispred. Jer vi ste roditelji i sve možete! Mi vam malo pomažemo.

Urednica

PODSJETIMO SE!

Internet

Svjetska globalna mreža (World Wide Web / www) koja omogućuje elektroničku povezanost i komunikaciju korisnika putem suvremenih komunikacijskih uređaja (računala, tableta, mobitela).

Online informacije i web stranice svatko može izraditi, administrirati ih i pristupiti im u svakom trenutku s bilo kojeg mjesta u svijetu.

Dobre strane:

- Dostupne su velike količine informacija o najrazličitijim temama.
- Većina objavljenih sadržaja pruža zanimljive, pozitivne i edukativne informacije.

Loše strane:

- Vrlo je teško postaviti pravila na internetu i tako omogućiti sigurnost i zaštitu korisnika. Ne postoji središnja međunarodna organizacija koja odobrava sadržaj prije objave.
- Sloboda koju pruža internet i nepostojanje efikasnog načina kontrole ostavlja mogućnost zlouporabe.

Društvene mreže

Posebne platforme unutar interneta, osmišljene i razvijene za lakše međusobno povezivanje korisnika.

Svojim vizualnim izgledom i tehničkim konceptima društvene mreže profiliraju određeni tip korisnika (djeca, mladi, poslovni ljudi) kao i medij putem kojega oni primarno komuniciraju (poruke, fotografije, video zapisi). Jedna od najpopularnijih društvenih mreža preko koje danas komuniciraju djeca je TikTok.

Prednosti:

- Povezivanje i lakše komuniciranje
- Stjecanje novih prijatelja
- Primanje pomoći u nevolji
- Osjećaj pripadnosti

Nedostatci:

- Zanimarivanje druženja u stvarnom svijetu
- Nedostatak privatnosti
- Laka dostupnost osobnih podataka
- Izuzetno pogodan medij za razvoj cyberbulling-a

ELEKTRONIČKO NASILJE

Elektroničko nasilje ili virtualno zlostavljanje (eng. cyberbullying) svako je namjerno, agresivno i ponavljano ponašanje pojedinca ili skupine ljudi uporabom informatičkih i/ili telekomunikacijskih sredstava (mobitel, računalo), čija je namjera oštećivanje ili zlostavljanje drugih osoba (najčešće djece).

Često se pojam „cyberbulling“ kod nas koristi kao sinonim za nasilje među djecom i mladima, ali nije pogrešna niti praktična primjena tog pojma za opis svih vrsta elektroničkog nasilja.

Bez obzira na definiciju, vrstu ili naziv, elektroničko je nasilje, izvan svake sumnje, neprihvatljivo, društveno opasno i kažnjivo ponašanje čije posljedice mogu izuzetno štetno djelovati na psihofizički razvoj djece u ranom adolescentskom uzrastu.

Uvijek sadržava

- namjeru povređivanja
- ponavljanje napada
- neravnotežu moći
- osjećaj žrtve da je bespomoćna i nezaštićena

NAJČEŠĆI OBLICI:

**uznemiravanje ▶ prijetnje ▶ vrijeđanje
tračanje ▶ lažno predstavljanje
objavljivanje tuđih tajni ▶ manipulacija
uhodenje ▶ govor mržnje ▶ isključivanje
objavljivanje video zapisa fizičkog
maltretiranja ▶ seksualno uznemiravanje
(sexsting, sextortion)**

POČINITELJI ELEKTRONIČKOG NASILJA MOGU BITI: ▶ ODRASLE OSOBE ▶ DJECA

Kako odrasli počinitelji pronalaze djecu na internetu?

Odrasle osobe pronalaze njihove osobne podatke na korisničkim profilima i brojnim aplikacijama za razmjenjivanje poruka. Počinitelji često traže od djece koju, lažno se predstavljajući, upoznaju na društvenim mrežama ili stranicama s online igrama da ih dodaju na popis prijatelja kako bi tada mogli imati pristup većem broju djece.

Nakon upoznavanja na javno dostupnim internetskim servisima, počinitelji potiču djecu na nastavak druženja kroz sredstva komunikacije koja pružaju veću privatnost; Slanjem poruka ili telefonskim razgovorima, odnosno, korištenjem aplikacija za izravnu razmjenu poruka.

U svakodnevnom govoru ove počinitelje nazivamo pedofilima, no važno je znati da je pedofilija medicinski/psihijatrijski pojam koji označava spolnu nastranost, vrstu seksualne perverzije, odnosno seksualnu sklonost prema djeci istog ili suprotnog spola.

Stoga policija i pravosudni djelatnici koriste širi termin „počinitelji seksualnih delikata na štetu djece“ jer počinitelji mogu biti i osobe kojima nije i možda nikada neće biti dijagnosticiran poremećaj koji se naziva pedofilija.

Djevojčice su pet puta češće žrtve nego dječaci. Većinom su zlostavljači muškarci, najčešće djeci poznate osobe. Počinitelji rijetko koriste silu, skloniji su nagovaranju i potkupljivanju.

Rizici komunikacije s nepoznatim osobama

Djeca koriste osobna računala i mobitele za komunikaciju s drugima, poznatim i nepoznatim osobama, ali vrlo često nisu svjesna rizika i mogućnosti lažnog predstavljanja i davanja lažnih podataka. Za razliku od potencijalnih zlostavljača, djeca uglavnom daju istinite podatke.

Brojeve mobitela potencijalnih žrtava počinitelji mogu doznati preko različitih internet chatova, chatova mobilnih mreža, dječjih časopisa u kojima djeca ostavljaju podatke s brojem telefona ili putem raznih emisija u kojima se u podnožju ekrana emitiraju brojevi mobitela s pozivima za dopisivanje putem mobitela. Počinitelji vrlo često mlađim osobama šalju kodove za nadoplatu računa putem bona, a potom ih ucjenjuju, traže protuusluge, novac, brojeve prijatelja ili traže da im putem mobitela ili interneta šalju svoje obnažene fotografije.

ZLOUPORABA ZA KOJU SMATRAMO DA IMA NAJTEŽE POSLEDICE JEST PROIZVODNJA, PONUDA, DISTRIBUCIJA I PRIBAVLJANJE SADRŽAJA DJEČJE PORNOGRAFIJE.

Što su pornografski materijali?

Pornografski materijali su spisi, snimke, fotografije, publikacije i ostali sadržaji iz spolne sfere namijenjeni za poticanje tjelesne pohote, kreirani pomoću suvremenih tehnologija (film, video, fotografija, tisak, računalne tehnologije), koji se mogu objavljivati i dijeliti suvremenim komunikacijskim elektroničkim mrežama.

Djeca i mladi ljudi mogu putem interneta sudjelovati u razgovorima i aktivnostima seksualne prirode, što treba shvatiti kao normalan dio odrastanja. Takve aktivnosti potpuno se razlikuju od postupaka počinitelja seksualnih kaznenih djela na štetu djece.

Dječja pornografija na računalnom sustavu ili mreži

- seksualno zlostavljanje djece putem interneta

Pojam „dječja pornografija“ Republika Hrvatska je preuzela iz Konvencije o kibernetičkom kriminalu Vijeća Europe koja je ratificirana u Hrvatskom saboru te je po svojoj pravnoj snazi iznad hrvatskih zakona.

Sam izraz „dječja pornografija“ u velikoj mjeri umanjuje značenje ovih kaznenih djela i obezvređuje žrtve. Naime, izraz „pornografija“ uobičajeno ne izaziva negativne emocije kod većine te predstavlja legalnu ljudsku aktivnost, koja se samo u rijetkim slučajevima kažnjava. Čini se kako pridjev „dječja“ samo konkretnije opisuje jednu „prihvatljivu“ društvenu pojavu. Izraz „dječja pornografija“ uključuje pornografski materijal koji prikazuje:

- Postojeću, stvarnu maloljetnu osobu u seksualno eksplicitnom ponašanju
- Postojeću ili nepostojeću osobu koja izgleda kao maloljetnik u seksualno eksplicitnom ponašanju
- Intimne dijelove tijela navedenih osoba, prvenstveno za seksualne potrebe

Postoje snažna međunarodna nastojanja podržana od respektabilnih međunarodnih policijskih organizacija poput Interpola i Europola da se za navedene teške oblike kriminaliteta prestane koristiti izraz „dječja pornografija“ te da se pojava nazove pravim imenom „seksualno zlostavljanje djece putem interneta“.

Elektroničko nasilje među djecom i mladima

Kako bismo pravilno pristupili rješavanju teške i složene problematike pojavnosti elektroničkog nasilja nad i među djecom i mladima, potrebno je definirati sudionike u procesu zlostavljanja:

(A) promatrač

(B) žrtva

(C) zlostavljač

Za pravilan pristup ovom problemu izuzetno je važno osvijestiti da svako dijete može biti pripadnik bilo koje od navedenih skupina.

BUDITE KORAK ISPRED ▶▶▶

(A) Vaše dijete može biti promatrač!

Iako je ovo naizgled najbezazlenija kategorija, ne treba podcijeniti ulogu promatrača elektroničkog zlostavljanja.

Zbog toga s djecom treba preventivno razgovarati i potaknuti ih da svaki slučaj zlostavljanja za koji znaju prijave odraslima, jer samo na taj način mogu pomoći zaustaviti krug zlostavljanja.

U slučaju kada djeca priznaju odraslima da znaju za konkretan slučaj elektroničkog nasilja, oni kao pasivni promatrači trebaju osjećati sigurnost i povjerenje da će roditelji/učitelji ili osobe od njihovog povjerenja postupiti smisleno i da neće pogoršati već ionako tešku situaciju.

Elektroničko nasilje kod djeteta-promatrača, isto tako, ostavlja negativne posljedice jer je ono izravno izloženo svim negativnim utjecajima zlostavljanja.

(B) Vaše dijete može biti žrtva!

Kako primijetiti da je dijete žrtva nasilja?

Postoji više znakova, a najčešće dolazi do nagle promjene uobičajenog ponašanja:

- Iznenada prestaje koristiti računalo ili mobitel
- Izbjegava prijatelje, svakodnevne aktivnosti, školu, grupna okupljanja, osobe i događanja koja su mu ranije činila zadovoljstvo
- Često mijenja raspoloženja, teže kontrolira emocije
- Burno reagira i agresivno se ponaša u svakodnevnim situacijama
- Postaje povučeno, prekida komunikaciju s drugima
- Izbjegava razgovor o svojim aktivnostima i promjeni ponašanja
- Ima narušen ritam spavanja, gubi apetit
- Naglo doživljava neuspjeh u ispunjavanju obaveza

Posljedice zlostavljanja koje se javljaju kod žrtve:

**ANKSIOZNOST ▶ DEPRESIJA ▶ SOCIJALNA IZOLACIJA ▶
UZNEMIRENOST NAKON ONLINE AKTIVNOSTI ▶ MANJAK
SAMOPOŠTOVANJA ▶ LOŠIJI ŠKOLSKI USPJEH ▶ NARUŠENO
ZDRAVLJE ▶ SAMOOZLJEĐIVANJE I SUICIDALNE MISLI...**

Zašto dijete ne prijavljuje da je žrtva elektroničkog nasilja?

Dijete najčešće samostalno pokušava riješiti problem ili traži podršku vršnjaka, a rjeđe se za pomoć pri rješavanju problema cyberbullying-a obraća roditeljima/skrbnicima i stručnim suradnicima u školama.

Zbog osjećaja manje vrijednosti i srama, straha od osvete, nepovjerenja, osjećaja nezaštićenosti i uvjerenja da mu nitko ne želi pomoći dijete smatra da je nasilništvo nužan dio odrastanja ili je naučeno popuštati, podnositi, ne tužakati.

Kako pomoći djetetu, žrtvi nasilja?

- Osigurati da se dijete osjeća sigurno i zaštićeno
 - pružiti mu bezuvjetnu potporu
- Osvijestiti mu da nije krivo što je žrtva
 - ne ljutiti se i ne napadati ga
- Ne oduzeti mu računalo i mobitel
- Zlostavljača blokirati na društvenim mrežama
- Ne odgovarati dalje na poruke zlostavljača, spremite ih
- Pokušati doznati identitet zlostavljača
- Odlučiti što dalje poduzeti, ali u obzir uzeti i djetetovo mišljenje o daljnjim postupcima
- Obavijestiti roditelje zlostavljača ako je zlostavljač dijete
- Pružiti potporu u prijavljivanju nasilja u školi
- Kontaktirati pružatelja internetskih usluga (provider), prijaviti nasilje, tražiti uklanjanje sadržaja
- Ovisno o težini nasilja, obavijestiti policiju

(C) Vaše dijete može biti zlostavljač!

Neki od znakova koje kod djeteta-zlostavljača možete uočiti su:

- Brzo promijeni program ili zatvori internetske stranice koje je gledalo kada mu prilazite
- Skriva uređaje koje koristi i često ih koristi noću
- Nervozno je, napeto i svadljivo ako mu zabranite korištenje istih
- Izbjegava pričati o svojim aktivnostima na internetu
- Koristi više korisničkih računa na internetu pod različitim imenima

Što učiniti ako utvrdite da Vaše dijete nekoga zlostavlja na društvenim mrežama?

- Priznajmo problem i djetetu osvijestimo realnost, kako za njega tako i za dijete koje zlostavlja.
- Reakcija ovisi o težini situacije i koliko dijete zlostavljač razumije štetnost i posljedice svoga ponašanja. Djeca često ne shvaćaju što ustvari čine. Nedostaje im empatije, osobito ako ne vide žrtvu i kako negativni postupci utječu na nju.
- Počinitelj zlostavljanja treba snositi posljedice zbog svojih postupaka, a naglašavamo i odgovornost njegovih roditelja.

Roditeljska odgovornost

Što u praktičnom smislu znači pravni pojam „roditeljska odgovornost“?
Koja su prava i obveze nositelja roditeljske odgovornosti?
(Obiteljski zakon)

Ovdje ćemo navesti samo dio odredbi koji su u izravnoj vezi s problematikom internetskog nasilja:

- Roditeljsku skrb čine odgovornosti, dužnosti i prava roditelja u skrbi o djetetu i zaštiti djetetovih prava i dobrobiti te zakonskom zastupanju djeteta.
- Roditelji se ne mogu odreći prava na skrb o djetetu.
- Roditelji su dužni skrbiti o djetetu u skladu s djetetovim razvojnim potrebama i djetetovim mogućnostima.
- Roditelji su dužni skrbiti o zdravlju, razvoju, njezi i zaštiti djeteta, odgoju i obrazovanju djeteta, upravljanju imovinom djeteta te zastupanju djeteta.
- Roditelji su dužni poslušati svoje dijete i uvažiti njegovo mišljenje kada donose odluke u vezi s djetetovim osobnim i imovinskim pravima, u skladu s djetetovom dobi i zrelošću.

- Dijete ima pravo na zdravlje, na sigurnost i odgoj u obitelji primjeren svojim tjelesnim, psihološkim i drugim razvojnim potrebama, ima pravo živjeti s roditeljima, a ako roditelji žive razdvojeno, dijete ima pravo na roditeljsku skrb obaju roditelja.
 - Roditelji zajednički ostvaruju pravo na roditeljsku skrb bez obzira žive li zajedno ili odvojeno. Samo jedan roditelj skrbi o djetetu ako je drugi roditelj umro, proglašen umrlim, lišen roditeljske skrbi, lišen poslovne sposobnosti u dijelu koji se odnosi na roditeljsku skrb ili je spriječen. U drugim situacijama, jedan roditelj može samostalno ostvarivati roditeljsku skrb samo odlukom suda o samostalnom ostvarivanju roditeljske skrbi, u pojedinoj stvari, djelomično ili u potpunosti, ako je to u skladu s djetetovom dobrobiti.
 - Roditeljska skrb prestaje punoljetnošću djeteta.
- Zakonodavac je predvidio i prekršajnu odgovornost roditelja za prekršaje koje počini dijete (odredbe čl. 22 i čl. 27 Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira).

Zakonska regulativa

Kaznena djela na štetu maloljetne osobe definirana su Kaznenim zakonom pa tako u Glavi sedamnaestoj „Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta“ počinjena putem informacijsko komunikacijske tehnologije kada počinitelj s maloljetnom osobom nije ostvario neposredni kontakt i kada žrtvi nisu poznati podatci o osobi s kojom je komunicirala definirana su člancima; 163. „Iskorištavanje djece za pornografiju“, 164. „Iskorištavanje djece za pornografske predstave“ i 165. „Upoznavanje djece s pornografijom“, za koja je propisana kazna i do 15 godina zatvora.

U Glavi dvadeset pet „Kaznena djela protiv računalnih sustava, programa i podataka“ u člancima 266. – 273. Kaznenog zakona su objedinjena inkriminirana djela protiv tajnosti, cjelovitosti i dostupnosti računalnih podataka i sustava, za koja se propisuje kazna i do 8 godina zatvora za teška kaznena djela protiv računalnih sustava.

Pored navedenog Kazneni zakon sadržava i kaznena djela povezana s računalnim kriminalom poput „Nedozvoljene uporabe osobnih podataka“ iz članka 146. za koje je propisana kazna zatvora i do 5 godina.

Suzana Telar učiteljica je s bogatim iskustvom u radu s djecom i roditeljima. Dugogodišnja je voditeljica Županijskog stručnog vijeća za demokratsko građanstvo za osnovne škole Sisačko-moslavačke županije. Sudionica je u razvoju kurikuluma Građanskog odgoja i obrazovanja. Kao učitelj-miritelj, voditeljica je edukacija na temu medijacije, ali i drugih tema iz područja Građanskog odgoja i obrazovanja.

Tomislav Križanić policijski je službenik s dugogodišnjim iskustvom forenzike digitalnog kriminaliteta koji svakodnevno radi na otkrivanju zlouporabe interneta i društvenih mreža. Sudionik je mnoštva međunarodnih konferencija i stručnih radionica na teme o računalnom kriminalitetu, a član je operativnih policijskih akcija međunarodnog karaktera.

(o autorima)

RIJEŠIMO PROBLEM

► Razgovarajte s djetetom o elektroničkom nasilju

- Provodite s djetetom vrijeme na internetu.
- Upoznajte se s djetetovim interesima, stavovima, razmišljanjima, iskustvima ili problemima s kojima se susreće.
- Informirajte se o stranicama koje posjećuje i njegovim prijateljima na internetu.
- Zajednički komentirajte primjere neprikladnog ponašanja i razgovarajte o tome kako ih izbjeći.
- Upoznajte dijete s negativnim učincima elektroničkog zlostavljanja i posljedicama koje iz toga proizlaze za sve sudionike.

- Objasnite djetetu da se i zlostavljače, za koje misli da su anonimni, može pronaći i kazniti.
- Fokusirajte se na osnaživanje vještina potrebnih za odgovorno ponašanje u virtualnom okruženju i samozaštitu.
- Poučite dijete da ne prosljeđuje i komentira sadržaje koji mogu nekoga povrijediti.
- Upozorite dijete da nikada ne pristaje na sastanak uživo s osobom koju je „upoznao“ na društvenim mrežama bez da prethodno o tome obavijesti odraslu osobu od povjerenja.
- Budite virtualni prijatelj svoga djeteta na društvenim mrežama.

► Dogovorite s djetetom pravila o korištenju mobitela/računala

- Upozorite dijete da ne uznemirava druge porukama koje ni samo ne bi željelo primiti.
- Upozorite dijete da ne snima i ne prosljeđuje fotografije i video snimke koje mogu druge dovesti u neugodnu situaciju, osramotiti ih ili izložiti ismijavanju i vrijeđanju.
- Osvijestite kod djeteta misao da nikada ne može uistinu znati tko je s njime u virtualnoj komunikaciji.
- Podučite dijete da na internetu nikada ne daje osobne informacije (datum rođenja, adresu...), a svoje lozinke (passworde), PIN-ove, brojeve bankovnih kartica ne otkriva čak ni najboljem prijatelju.
- Osnažite dijete da svaki razgovor, pa i „online“, može prekinuti uvijek kada su poruke nepristojne te se zbog njih osjeća nelagodno ili razgovor postaje previše osoban.

- Upozorite dijete da se ne javlja niti ne odgovara osobama s nepoznatih telefonskih brojeva, da ne odgovara na poruke nepoznatih pošiljatelja, da ne prihvaća poklone od nepoznate osobe.
- Upozorite dijete da u slučaju dobivanja zlonamjerne / neprimjerene / prijeteće poruke ne odgovara, već je pokaže odrasloj osobi u koju ima povjerenja.
- Dogovorite s djetetom pravila korištenja računala i mobitela da ono zna da ne može biti uvijek samo u sobi dok je u „online“ aktivnostima i da mora poštovati ograničenja koja roditelji odrede.

Djeca mogu znati više od roditelja o modernim informacijsko-komunikacijskim tehnologijama, ali roditelji zasigurno više znaju od djece o životu! No, nije na odmet naučiti ponešto više o internetu i društvenim mrežama kao i razumijeti osnovne pojmove kojima se djeca danas koriste u svakodnevnoj virtualnoj komunikaciji. Tako ćete puno lakše pratiti i razumijeti postupke vašeg djeteta i omogućiti mu značajno višu razinu potrebne zaštite.

► Provjeravajte što vaše dijete radi i objavljuje na internetu i društvenim mrežama

- Dijete ima pravo na privatnost, ali je njegova sigurnost kao i sigurnost druge djece još važnija.
- Razmislite je li potrebno vremenski ograničiti djetetove aktivnosti.
- Računalo držite na mjestu na kojem možete nadzirati djetetove aktivnosti.
- Informirajte se o programima koji filtriraju web stranice za koje ne želite da su dostupne djetetu.
- Roditelji kontroliranjem štite dijete!

Zaključimo;

Tehnologija koja danas utječe na naše društvo razvija se brzinom munje i savjeti koje bismo vam sada zaključno dali vjerojatno bi vrlo brzo prestali biti aktualni. Radije smo stoga zavirili u vrelo mudrih izreka i u njemu pronašli prikladnu misao za kraj:

„Ne možemo uvijek graditi budućnost za našu djecu, ali možemo graditi našu djecu za budućnost.”
(Franklin D. Roosevelt)

Sretno!

Novi svijet

udruga za djecu i mlade

Sisak, Trg grada Heidenheima 1

www.novi-svijet.hr

ISBN: 978-953-46405-0-0